

Monika Szudy

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Ekonomii
monika.szudy@ue.katowice.pl

DEVELOPMENTAL CAPITALISM JAKO TRZECIA DROGA

Streszczenie: Koncepcja kapitalizmu prorozwojowego (*developmental capitalism*) i państwa prorozwojowego (*developmental state*) wpisuje się w debatę na temat podziału zadań między instytucje publiczne a rynek w procesie wzrostu i rozwoju gospodarczego. Debata ta toczy się w kontekście ciągłych poszukiwań takich rozwiązań, które podniosą efektywność i skuteczność funkcjonowania gospodarki.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie roli państwa w procesie pobudzania wzrostu gospodarczego, ze szczególnym uwzględnieniem czynników decydujących o skuteczności stosowanych instrumentów. W pierwszej części opracowania przedstawiono teorię *developmental state* oraz podstawowe wyróżniki kapitalizmu prorozwojowego. Następnie analizie poddano podstawowe wskaźniki służące charakterystyce systemów gospodarczych występujących w krajach uznanych za reprezentantów systemu gospodarczego określanego jako *developmental capitalism*. W podsumowaniu zawarto główne wnioski z analizy.

Słowa kluczowe: kapitalizm prorozwojowy, państwo prorozwojowe, ekonomiczna efektywność państwa, Azja Południowo-Wschodnia.

Wprowadzenie

Developmental capitalism, określane jako kapitalizm prorozwojowy, i jego kluczowy element, jakim jest *developmental state* (państwo prorozwojowe), są stosunkowo popularnym przedmiotem badań podejmowanych w związku z nieustannym poszukiwaniem takich rozwiązań w sferze gospodarki, które przyczynią się do poprawy jej funkcjonowania. Podział zadań pomiędzy instytucje publiczne a rynek w procesie rozwoju jest kwestią od dawna dyskutowaną w kontekście czynników wzrostu gospodarczego i rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zasadniczą inspiracją do powstania tej koncepcji była empiryczna obserwacja początkowo pełnego sprzeczności rozwoju gospodarki japońskiej, a później także gospodarek Korei Południowej oraz Tajwanu¹ – państw, które w pewnych okresach doświadczyły wysokiego tempa wzrostu gospodarczego w warunkach stosunkowo niskich dysproporcji w dochodach różnych grup społecznych. Szczególne kontrowersje wywołuje selektywny charakter, prowadzonej m.in. w Japonii, branżowej polityki przemysłowej. Niemniej jednak skuteczność działań podejmowanych przez rząd Japonii, które doprowadziły do osiągnięcia konkurencyjnej sprawności organizatorskiej i stosunkowo wysokiej jakości produkcji, raczej nie budzi wątpliwości. Analizy przypadku japońskiego wskazują na to, że interwencja państwa, nastawiona na przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego i wzrost konkurencyjności gospodarki, nie musi być czynnikiem oddziałującym negatywnie na produktywność gospodarki rynkowej. Szczególną uwagę zwracano na to, że wachlarz instrumentów polityki gospodarczej zastosowany w tych krajach nie odbiegał zasadniczo od instrumentów stosowanych w innych krajach rozwijających się, jednak skuteczność zastosowanych rozwiązań była zdecydowanie wyższa. Współcześnie jedną z najważniejszych kwestii w debacie dotyczącej *developmental state* jest możliwość implementacji rozwiązań, które były źródłem sukcesu wspomnianych gospodarek azjatyckich, także w innych krajach, przede wszystkim w krajach rozwijających się.

Doświadczenia Japonii i niektórych nowo uprzemysłowionych krajów azjatyckich mogą zatem wskazywać na nowe źródła sprawności systemu gospodarczego i mechanizmy przewyższania zawodności państwa. Równocześnie silne załamanie gospodarcze, jakiego doświadczyła Japonia pod koniec XX w., nasuwa pytanie o trwałość rozwiązań, które wcześniej doprowadziły do bezprecedensowego awansu cywilizacyjnego tego kraju.

Celem opracowania jest wskazanie roli państwa w procesie pobudzania wzrostu gospodarczego i jej ewolucji w ramach kapitalizmu prorozwojowego, ze szczególnym uwzględnieniem czynników decydujących o skuteczności stosowanych instrumentów. W artykule podjęto ponadto próbę odpowiedzi na pytanie czy rozwiązania systemowe konstytuujące *developmental capitalism* można uznać za uniwersalne z punktu widzenia trwałego wzrostu gospodarczego. Przyjętą metodą jest analiza literatury przedmiotu, analiza danych statystycznych pochodzących z instytucji międzynarodowych (The Heritage Foundation, Instytutu Frasera, Banku Światowego oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego) oraz analiza porównawcza.

¹ Korea Południowa i Tajwan wraz z Singapurem i Hongkongiem są zaliczane do tygrysów pierwszej generacji. Do tygrysów drugiej generacji należą z kolei: Malezja, Indonezja, Tajlandia, Filipiny oraz Wietnam.

W pierwszej części opracowania przedstawiono ewolucję teorii *developmental state* oraz podstawowe wyróżniki kapitalizmu prorozwojowego. Następnie analizie poddano podstawowe wskaźniki służące charakterystyce systemów gospodarczych występujących w krajach uznanych za reprezentantów systemu gospodarczego określanego jako *developmental capitalism*. Końcowa część opracowania zawiera wnioski z przeprowadzonej analizy.

1. Koncepcja państwa prorozwojowego i jego wyróżniki

Terminu *developmental state* po raz pierwszy użył Chalmers Johnson w 1982 r.², aby podkreślić specyficzną rolę państwa w okresie bezprecedensowego wzrostu gospodarczego Japonii³ po II wojnie światowej i pokazać różne typy kapitalizmu⁴. W okresie tym Japonia stała się drugą uprzemysłowioną gospodarką świata⁵.

M. Woo-Cumings uogólniła termin *developmental state* na inne kapitalistyczne państwa Azji Wschodniej, w których dominującą rolę w gospodarce odgrywa specyficzna sieć politycznych, biurokratycznych oraz pieniężnych relacji kształtujących strukturę życia gospodarczego⁶.

W literaturze przedmiotu często jest spotykane podejście komparatywne do zagadnienia *developmental state*, którego efektem są studia porównawcze doświadczeń krajów Azji Wschodniej z takimi gospodarkami, jak gospodarka Francji, Brazylii, Meksyku, Chin, Indii czy Irlandii⁷. Szczególnie sukcesy go-

² Ch. Johnson: *MITI and the Japanese Miracle. The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*. Stanford University Press, Stanford, California 1982, s. 314-324.

³ W latach 1951-73 średnioroczne tempo wzrostu gospodarczego w Japonii wynosiło 8,15%. Obliczenia na podstawie: A. Heston, R. Summers, B. Aten: *Penn World Table Version 6.1*. Center for International Comparison at the University of Pennsylvania, October 2002, <https://pwt.sas.upenn.edu> (28.05.2014).

⁴ Idea państwa, którego priorytetem jest wzrost gospodarczy nie jest nową ideą. Przyświecała ona ekonomistom-prekursorom ekonomii rozwoju, która koncentrowała swoją uwagę na państwach rozwijających się i ich problemach związanych z luką rozwojową. Wśród ekonomistów tych wymieniana się G. Myrdala, P. Barana, P.N. Rosensteina-Rodana czy S. Kuzneta. H. Chang: *The Economic Theory of the Developmental State*. W: *The Developmental State*. Red. M. Woo-Cumings. Cornell University Press, New York 1999.

⁵ Japonia stała się światową potęgą gospodarczą dzięki pięciu etapom adaptacji: 1) importowi technologii z USA, 2) znacznemu wzrostowi wydajności pracy, 3) wzrostowi poziomu jakości na skalę ogólnokrajową, 4) uelastycznieniu procesu produkcji, 5) umiędzynarodowieniu działalności gospodarczej. M. Imai: *Kaizen. Klucz do konkurencyjnego sukcesu Japonii*. Kaizen Institute Polska, Kraków 2007, s. 25.

⁶ *The Developmental State*. Ed. M. Woo-Cumings. Cornell University Press Ithaca, New York 1999, s. 1.

⁷ Szerzej zob. m.in.: M. Loriaux: *The French Developmental State as Myth and Moran Ambition*. W: *The Developmental State*. Ed. M. Woo-Cumings. Cornell University Press Ithaca, New York 1999, s. 235-75; A. Bolesta: *China as a Developmental State*. „Montenegrin Journal of

spodarcze krajów rozwijających się stały się inspiracją do tego, aby termin *developmental state* analizować w kontekście tej właśnie grupy krajów⁸. Podejście to opiera się na założeniu, że państwo prorozwojowe powinno być definiowane w ścisłej relacji z efektami osiąganymi w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Dopiero odrzucenie tego założenia dopuszcza wystąpienie takiej sytuacji, kiedy to państwa o systemie gospodarczym określanym jako *developmental capitalism* osiągają odmienne rezultaty w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Stwarza to przestrzeń dla prowadzenia badań z jednej strony nad skutecznością rozwiązań przyjętych jako konstytuujące model państwa prorozwojowego, a z drugiej – nad jego efektywnością, przede wszystkim w rozumieniu ekonomicznym.

Współczesną, alternatywną do poprzednich, definicją państwa prorozwojowego jest zatem ta zaproponowana przez D. Levi-Faura, zgodnie z którą *developmental state* to państwo, które w sposób wiarygodny i pełny oddania zobowiązuje się dążyć do realizacji celu, jakim jest osiągnięcie możliwie najwyższego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego⁹.

Koncepcja państwa prorozwojowego w początkowym okresie jej rozwoju była przeciwstawiana koncepcji państwa-regulatora¹⁰, w tym znaczeniu, że wzrost zakresu regulacji gospodarki przez instytucje publiczne prowadzi do ograniczania znaczenia państwa prorozwojowego czy szerzej instytucji prorozwojowych w danej gospodarce. Zgodnie jednak z polimorficznym podejściem instytucjonalnym można przyjąć, iż każde państwo może równocześnie pełnić funkcje państwa-regulatora oraz państwa prorozwojowego. Przy założeniu, że najważniejszym celem działalności regulacyjnej państwa jest promowanie rozwoju społeczno-gospodarczego, można stwierdzić, że takie państwo regulacyjne stanowi nieodłączny element państwa prorozwojowego¹¹. Redefinicja relacji pomiędzy państwem-regulatorem a państwem prorozwojowym jest wynikiem

Economics” 2007, No. 5, s. 105-111; P. N’Diaye: *Transforming China: Insights from the Japanese Experience of the 1980s*. IMF Working Paper 2010, WP/10/284; S. Ó Riain: *The Flexible Developmental State: Globalization, Information technology, and the “Celtic Tiger”*. „Politics and Society” 2000, No. 28, s. 157-193.

⁸ W trzech krajach rozwijających się: Ghanie w latach 80. XX w., w Brazylii w latach 90. XX w. oraz w Republice Południowej Afryki w 1994 r. po upadku apartheidu, procesom liberalizacji gospodarczej towarzyszyły działania polegające na regulowaniu rynków, których zadaniem było zwiększenie efektywności rynków wewnętrznych. Szerzej zob.: E. Amann: *Regulating Development. Evidence from Africa and Latin America*. The CRC Series on Competition, Regulation and Development. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2006.

⁹ D. Levi-Faur: *States Making and Market Building for the Global South: The Developmental State vs. The Regulatory State?* Jerusalem Papers in Regulation and Governance, Working Paper 2012, No. 44, s. 10.

¹⁰ Takie podejście zapoczątkował Ch. Johnson.

¹¹ D. Levi-Faur: Op. cit., s. 12.

krytyki dotychczasowego rozumienia związku pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym a regulacją oraz przyjęcia założenia, że regulacja może być instrumentem rozwoju.

Proces wzrostu gospodarczego Japonii w okresie powojennym odbywał się przy udziale państwa, które nie dysponując rozbudowanym sektorem publicznym oddziaływało na gospodarkę w sposób pośredni – w drodze regulacji sektora prywatnego przy użyciu typowych instrumentów pośredniego regulowania gospodarki, jak również poprzez wykorzystanie formalnych i nieformalnych instytucji komunikacji. Instrumenty polityki gospodarczej miały charakter selektywny, zatem polityka wspierania wzrostu gospodarczego miała charakter aktywny, a nie jedynie dostosowawczy, a jej skuteczność w dużej mierze wynikała ze specyfiki powiązań między sferą gospodarki, polityki i administracji państwowej¹².

Cechą charakterystyczną, a zarazem specyficzną systemu gospodarczego Japonii była etyczna biurokracja decydująca o charakterze polityki gospodarczej. Sieć kanałów dostępu społeczeństwa do państwa, którą różne grupy interesu tradycyjnie wykorzystywały do wywierania wpływu na politykę gospodarczą, wykorzystano jako drogę przekazywania informacji i sygnałów ze strony rządu w celu sterowania zachowaniami sektora prywatnego. Z doświadczeń Japonii w tym zakresie korzystało wiele państw azjatyckich, ale także Wielka Brytania i Stany Zjednoczone¹³. Rozwiązania systemowe w Japonii przez niektórych ekonomistów były traktowane jako swego rodzaju „trzecia droga”, której istotą była realizacja przez rząd szerokiego wachlarza celów społecznych przy wykorzystaniu mechanizmu rynkowego¹⁴.

Na podstawie analizy przypadku Japonii do podstawowych elementów państwa prorozwojowego Ch. Johnson zaliczył:

- ograniczoną, niedrogą w utrzymaniu, ale elitarną biurokrację państwową, zatrudniającą najlepszych menedżerów i stawiającą rozwój społeczno-gospodarczy jako priorytet,
- system polityczny, który umożliwia efektywne funkcjonowanie owej biurokracji,
- skuteczne, zorientowane na rynek metody interwencji państwa w gospodarkę,
- instytucję-lidera, jak np. Ministerstwo Handlu Międzynarodowego i Przemysłu (MITI) w Japonii, który konsekwentnie realizuje wytyczony cel¹⁵.

¹² Do najczęściej wykorzystywanych narzędzi należały: kredyty, przydziały dewiz, ulgi podatkowe. A. Ząbkowicz: *Instytucje i wzrost gospodarki Japonii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 21.

¹³ *Ibid.*, s. 11.

¹⁴ B. Lindsey, A. Lukas: *Revisiting the „Revisionists”: The Rise and Fall of the Japanese Economic Model*. Cato Institute, Washington, D.C. 1998, www.cato.org (28.05.2014).

¹⁵ A. Ząbkowicz: *Op. cit.*, s. 315-320.

2. Charakterystyka systemów gospodarczych wybranych krajów Azji Południowo-Wschodniej

Tygrysy azjatyckie pierwszej i drugiej generacji, które zalicza się do grupy państw realizujących strategię pro wzrostowe opierające się na koncepcji państwa prorozwojowego, różnią się jeśli chodzi o ich systemy gospodarcze w wąskim ujęciu, pomimo tego że generalnie są to kraje o gospodarce rynkowej (tab. 1).

W 1995 r. aż trzy kraje – Filipiny, Indonezja i Wietnam – były krajami raczej niewolnymi lub represyjnymi, podczas gdy Singapur i Hongkong były (i nadal są) krajami wolnymi. Zarówno IWG (Instytut Frasera), jak i IWG (The Heritage Foundation) wskazują na brak jednoznacznej tendencji wzrostowej lub spadkowej w zakresie wolności gospodarczej wśród badanych krajów. Niemniej jednak, w latach 1980 i 1995 pomiędzy badanymi krajami występowały większe rozpiętości w zakresie wolności gospodarczej mierzonej oboma indeksami w porównaniu do lat 2011 i 2013.

Tabela 1. Wybrane mierniki stopnia regulacji gospodarek w krajach Azji Południowo-Wschodniej w wybranych latach

Kraje	Indeks Wolności Gospodarczej (IWG, The Heritage Foundation) ^a		Indeks Wolności Gospodarczej (IWG, Instytut Frasera) ^b		Ranking swobody prowadzenia działalności gospodarczej (World Bank) ^c
	1995 r.	2013 r.	1980 r.	2011 r.	2013 r.
Filipiny	55,0	60,1	5,33	7,14	138
Hongkong	88,6	90,1	9,02	8,87	2
Indonezja	54,9	58,5	5,06	7,06	128
Japonia	75,0	72,4	6,88	7,48	22
Korea Południowa	72,0	71,2	5,49	7,30	8
Malezja	71,9	69,6	6,94	7,05	12
Singapur	86,3	89,4	7,76	8,60	1
Tajlandia	71,3	63,3	6,09	6,60	18
Tajwan	74,2	73,9	6,58	7,86	16
Wietnam	41,7	50,8	b.d.	b.d.	99

^a Indeks ten mierzy zakres wolności w gospodarce danego kraju. Jego maksymalny poziom (100) oznacza równocześnie maksymalny poziom wolności. Wartość indeksu z przedziału 80-100 pozwala określić kraj jako wolny, z przedziału 70-79,9 – jako kraj raczej wolny, z przedziału 60-69,9 – jako kraj umiarkowanie wolny, z przedziału 50-59,9 – jako kraj raczej niewolny oraz z przedziału 0-49,9 – jako kraj represyjny.

^b Indeks ten mierzy wolność gospodarczą w skali od 0 do 10. Wyższa wartość indeksu oznacza wyższy poziom wolności gospodarczej.

^c W tab. zamieszczono miejsce w rankingu w 2013 r., w którym ujęto 185 państw. Badane kraje nie były ujęte we wcześniejszych rankingach.

Źródło: Na podstawie: T. Miller, K.R. Holmes, E.J. Feulner: *Index of Economic Freedom 2013*. The Heritage Foundation, Washington 2013; J. Gwartney, R. Lawson, J. Hall: *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report*. Fraser Institute, Vancouver, B.C. 2013; *Doing Business 2013. Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 185 Economies*. 10th Edition. The World Bank, Washington, DC 2013, s. 106-130.

Pomiędzy badanymi krajami występują ogromne różnice w zakresie swobody prowadzenia działalności gospodarczej.

Podobnie Indeks Percepcji Korupcji, opracowywany przez Transparency International, nie umożliwia zakwalifikowania badanych państw do jednej grupy. Indeks ten, którego wartości mieszczą się w przedziale od 0 (co oznacza kraj silnie skorumpowany) do 10 punktów (dla kraju pozbawionego korupcji), w przypadku badanych państw przyjął w 1995 r. wartości od 1,94 (dla Indonezji) do 9,1 (dla Singapuru). W 2013 r. nastąpiła zmiana skali punktowej indeksu (od 0 do 100 punktów); najgorszy wynik uzyskał wówczas Wietnam (31 punktów, zajmując 116 miejsce w rankingu obejmującym 175 państw), a najlepszy – ponownie Singapur, zdobywając 86 na 100 możliwych punktów¹⁶.

Według wskaźników wymiarów kultur narodowych badane kraje także wykazują istotne różnice w trzech wymiarach:

- wartości wskaźnika dystansu władzy (PDI) mieszczą się w przedziale od 54 punktów w przypadku Japonii do 104 w odniesieniu do Malezji, co oznacza występowanie warunków sprzyjających korupcji w tym kraju,
- w zakresie wskaźnika męskości (MAS) w badanych krajach postawy różnią się diametralnie: od hołdujących wartościom kobiecym w Tajlandii (34 punkty) po hołdujące wartościom męskim w Japonii (95 punktów),
- w zakresie wskaźnika stosunku społeczeństwa do unikania niepewności (UAI) skrajne wartości to: 8 punktów w przypadku Singapuru oraz 92 punkty w odniesieniu do Japonii (co sprzyja formalizowaniu procesów decyzyjnych i rozrostowi biurokracji)¹⁷.

Jedynie z punktu widzenia relacji pomiędzy jednostką a grupą wśród badanych krajów występuje pewne podobieństwo – są to raczej kraje kolektywistyczne: najniższą wartość wskaźnik indywidualizmu (IDV) przyjmuje w Indonezji – 18 punktów, a najwyższą w Japonii – 46 punktów.

W literaturze podkreśla się to, że w państwach Azji Południowo-Wschodniej stosowano zróżnicowane instrumenty polityki ekonomicznej, zatem nie można mówić o azjatyckim modelu rozwoju¹⁸. Niemniej jednak, można wskazać pewne wspólne elementy, będące wyznacznikiem ingerencji państwa w tych krajach:

¹⁶ *Corruption Perceptions Index 2013*. Transparency International, www.transparency.org (25.05.2014).

¹⁷ G.G. Hofstede, G.J. Hofstede: *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*. PWE, Warszawa 2007, s. 35-200; *Clearly Cultural. Making Sense of Cross Cultural Communication*, www.clearlycultural.com/geert-hofstede-cultural-dimensions (20.05.2014).

¹⁸ *The East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy*. The World Bank Policy Research Report. The World Bank, Washington, D.C. 1993, s. 3.

- formułowanie celu polityki gospodarczej w kategoriach ekonomicznych, tak aby jej priorytetem było aktywne sprzyjanie wzrostowi gospodarczemu czy poprawie konkurencyjności przemysłu¹⁹,
- dwutorowe podejście do polityki rozwoju, w którym z jednej strony podkreśla się konieczność uzyskania stabilizacji makroekonomicznej, a z drugiej – wskazuje na fundamentalne znaczenie systemu edukacji i realizowanych w jego ramach inwestycji w kapitał ludzki dla rozwoju społeczno-gospodarczego,
- zinstytucjonalizowana współpraca biurokracji rządowej, która cieszy się wysokim poziomem autonomii, z biznesem,
- wykorzystywanie nieformalnych kanałów komunikacji między rządem i sektorem prywatnym w celu pilotowania rozwoju sektora prywatnego przez administrację, których skuteczność zwiększało uzależnienie dostępu firm prywatnych do dewiz i nisko oprocentowanych kredytów od dobrowolnego podporządkowania się zaleceniom administracji²⁰,
- relatywnie szeroki zakres ingerencji państwa w gospodarkę; państwa, które w porównaniu z innymi regionami świata także było silniejsze²¹,
- utrzymywanie relatywnie niewielkiego aparatu biurokratycznego, tak aby zachować jego elitarny charakter i równocześnie zapewnić wysoką sprawność²²,
- podobny system polityczny – państwowy korporacjonizm²³.

3. Kontrowersje wokół źródeł wysokiej skuteczności interwencji państwa

W międzynarodowej debacie Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy zajęły stanowisko zgodne z głównym nurtem ekonomii, przyjmując, że podstawowym źródłem sukcesu gospodarczego Japonii i wschodnioazjatyckich tygrysów nie było zwiększenie sprawności funkcjonowania gospodarki poprzez skuteczną interwencję państwa, ale ograniczenie źródeł niesprawności gospodarki, do których zalicza się m.in. ingerencję instytucji publicznych w funkcjonowanie gospodarki²⁴.

¹⁹ Ta zdolność wynikała przede wszystkim z ogromnego zagrożenia o charakterze zewnętrznym, jakim był system komunistyczny rozwijający się Chinach. Kraje Azji Wschodniej okazały się także konsekwentne w realizacji tego celu. Ibid., s. 2 i następne.

²⁰ A. Ząbkowicz: Op. cit., s. 69.

²¹ Ibid., s. 19-69.

²² Z. Onis: *The Logic of the Developmental State*. „Comparative Politics” 1991, Vol. 24, No. 1, s. 109-126.

²³ Niektórzy autorzy wskazują jednak na istotne zróżnicowanie państwowego korporacjonizmu w krajach regionu, podkreślając jego odmienną, np. na Tajwanie i w Korei Południowej w porównaniu do systemu japońskiego, który uznano za bardziej zbliżony do rozwiązań przyjętych w Niemczech, czy nawet w krajach skandynawskich (zwłaszcza korporacjonizm demokratyczny). Szerzej zob.: Ibid., s. 120; R. Wade: *Governing the Market. Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. Princeton University Press, Princeton 1990.

²⁴ *The East Asian...*, op. cit., s. 5.

Niemniej jednak wysoka skuteczność aktywnej polityki gospodarczej realizowanej w Japonii była związana ze specyficznym charakterem stosunków władzy. Spójność rozwiązań instytucjonalnych w sferze gospodarki i polityki oraz specyficzny sposób określenia praw własności przyczyniły się do skuteczności systemu regulacji. W Japonii relacje między rządem a biznesem polegały na wzajemnych konsultacjach i negocjacjach, co wynikało przede wszystkim z braku zdecydowanej przewagi jednej ze stron. Taki charakter partnerstwa publiczno-prywatnego sprzyjał skutecznemu formułowaniu planów rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki oraz dystrybucji funduszy przez system bankowy²⁵. Połączenie szerokiego zakresu ingerencji z większą siłą państwa wydaje się zasadniczym czynnikiem podnoszącym skuteczność interwencji w gospodarkę.

Należy podkreślić, że postawy głównych graczy w gospodarce japońskiej: rządu i sektora prywatnego, a w konsekwencji także relacje między rządem japońskim a przedstawicielami biznesu nieustannie ewoluowały. Zmianie ulegała z jednej strony zdolność administracji rządowej do współpracy z biznesem, a z drugiej – skłonność biznesu do współdziałania z rządem²⁶. Ponadto malała zdolność japońskiego rządu do prowadzenia skutecznej polityki fiskalnej i monetarnej, co było jedną z przyczyn wystąpienia deflacji²⁷, postępował proces starzenia się społeczeństwa japońskiego²⁸, nasilał się proces globalizacji i związanej z nią liberalizacji wymiany handlowej oraz wzrost znaczenia kapitału finansowego, prowadzące do zmiany roli państwa narodowego w gospodarce, ale także pojawiło się w latach 90. stosunkowo nowe zjawisko korupcji wśród japońskiej administracji bankowej i innych uczestników rynku finansowego²⁹. Między innymi te czynniki przyczyniły się do wybuchu kryzysu ekonomicznego, którego doświadczyła gospodarka japońska w latach 90. XX w.

²⁵ Na uwagę zasługuje jednak to, że inne kraje o systemie korporatystycznym, np. Niemcy, Włochy czy inne kraje regionu Azji Południowo-Wschodniej, także stosują taki mechanizm koordynacji polityki gospodarczej. A. Ząbkowicz: *Op.cit.*, s. 22-42.

²⁶ *Ibid.*, s. 44.

²⁷ J. Młodawska: *Instytucjonalne uwarunkowania kryzysu gospodarki japońskiej w latach 90. Ze szczególnym uwzględnieniem instytucji państwo-banki-biznes.* „*Ekonomista*” 2002, nr 2, s. 247-275.

²⁸ O ile w połowie lat 90. XX w. liczba osób powyżej 65 roku życia stanowiła 15% ogółu społeczeństwa, o tyle w 2050 r. przewiduje się jej wzrost do 28%. H.S. Gardner: *Comparative Economic Systems.* The Dryden Press, Orlando 1997, s. 646.

²⁹ Japonia była wzorem pod względem uczciwości urzędników do lat 90. XX. w. Począwszy od XVII w., kiedy to elitę rządzącą tworzyli samurajowie, warunkiem kariery urzędniczej była kryształowa uczciwość. J. Młodawska: *Op. cit.*, s. 268.

Podsumowanie

Doświadczenia Japonii w zakresie współpracy rządu z przedstawicielami sektora prywatnego wskazują na to, że aktywna i o charakterze selektywnym interwencja państwa w określonych warunkach może być czynnikiem sprzyjającym przyspieszaniu tempa wzrostu gospodarczego. Opierając się na wyszczególnionych na podstawie owych doświadczeń elementach państwa prorozwojowego, a także elementach charakterystycznych ingerencji państwa w pozostałych wskazanych krajach azjatyckich, można stwierdzić, że niezwykle istotne dla skutecznego funkcjonowania państwa prorozwojowego są nie tylko czynniki systemowe, ale także czynniki polityczne i instytucjonalne, w tym o charakterze nieformalnym.

Wyraźne różnice w systemowych rozwiązaniach decydujących o roli państwa w gospodarce, jakie obserwuje się w badanych krajach azjatyckich, jak również znaczące zróżnicowanie pod względem wymiarów kulturowych stanowiących uwarunkowania zewnętrzne funkcjonowania systemów gospodarczych, wydają się przeczyć możliwości wyodrębnienia wspólnego dla nich modelu systemu gospodarczego, a zatem także modelu kapitalizmu prorozwojowego. Można mówić raczej o występowaniu pewnych elementów *developmental state* w analizowanych krajach, a nie o budowaniu przez te kraje w sposób kompleksowy kapitalizmu prorozwojowego.

Wysoka skuteczność japońskiego mechanizmu regulacji gospodarki stosowanego po II wojnie światowej, wynikająca ze specyficznego charakteru partnerstwa publiczno-prywatnego, okazała się trudna do utrzymania w obliczu zmian uwarunkowań zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych funkcjonowania gospodarki japońskiej w latach 90. XX w. W związku z tym ważnym źródłem sukcesu interwencji państwa w procesy wzrostu gospodarczego jest dostosowanie jej instrumentów do wewnątrz krajowych specyficznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz instytucjonalnych, ale także do ewoluujących warunków zewnętrznych.

Literatura

- Amann E.: *Regulating Development. Evidence from Africa and Latin America*. The CRC Series on Competition, Regulation and Development. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2006.
- Bolesta A.: *China as a Developmental State*. „Montenegrin Journal of Economics” 2007, No. 5.
- Chang H.: *The Economic Theory of the Developmental State*. W: *The Developmental State*. Red. M. Woo-Cumings. Cornell University Press, New York 1999.
- Clearly Cultural. Making Sense of Cross Cultural Communication*, www.clearlycultural.com/geert-hofstede-cultural-dimensions.

- Corruption Perceptions Index 2013*. Transparency International, www.transparency.org.
- Doing Business 2013. Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 185 Economies*. 10th Edition. The World Bank, Washington, D.C. 2013.
- Gardner H.S.: *Comparative Economic Systems*. The Dryden Press, Orlando 1997.
- Gwartney J., Lawson R., Hall J.: *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report*. Fraser Institute, Vancouver, B.C. 2013.
- Heston A., Summers R., Aten B.: *Penn World Table Version 6.1*. Center for International Comparison at the University of Pennsylvania, October 2002, <https://pwt.sas.upenn.edu>.
- Hofstede G.G., Hofstede G.J.: *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*. PWE, Warszawa 2007.
- Imai M.: *Kaizen. Klucz do konkurencyjnego sukcesu Japonii*. Kaizen Institute Polska, Kraków 2007.
- Johnson Ch.: *MITI and the Japanese Miracle. The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*. Stanford University Press, Stanford, California 1982.
- Levi-Faur D.: *States Making and Market Building for the Global South: The Developmental State vs. The Regulatory State?* Jerusalem Papers in Regulation and Governance, Working Paper 2012, No. 44.
- Lindsey B., Lukas A.: *Revisiting the „Revisionists”: The Rise and Fall of the Japanese Economic Model*. Cato Institute, Washington, D.C. 1998, www.cato.org.
- Loriaux M.: *The French Developmental State as Myth and Moran Ambition*. W: *The Developmental State*. Ed. M. Woo-Cumings. Cornell University Press Ithaca, New York 1999.
- Miller T., Holmes K.R., Feulner E.J.: *Index of Economic Freedom 2013*. The Heritage Foundation, Washington 2013.
- Młodawska J.: *Instytucjonalne uwarunkowania kryzysu gospodarki japońskiej w latach 90. Ze szczególnym uwzględnieniem instytucji państwo-banki-biznes*. „Ekonomista” 2002, nr 2.
- N’Diaye P.: *Transforming China: Insights from the Japanese Experience of the 1980s*. IMF Working Paper 2010, WP/10/284.
- Onis Z.: *The Logic of the Developmental State*. „Comparative Politics” 1991, Vol. 24, No. 1.
- Ó Riain S.: *The Flexible Developmental State: Globalization, Information technology, and the “Celtic Tiger”*. „Politics and Society” 2000, No. 28.
- The Developmental State*. Red. M. Woo-Cumings. Cornell University Press, New York 1999.
- The East Asian Miracle. Economic Growth and Public Policy*. The World Bank Policy Research Report. The World Bank, Washington, D.C. 1993.
- Wade R.: *Governing the Market. Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization*. Princeton University Press, Princeton 1990.
- Ząbkowicz A.: *Instytucje i wzrost gospodarki Japonii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

DEVELOPMENTAL CAPITALISM AS A THIRD WAY

Summary: Concept of developmental capitalism and developmental state have been subject to the theoretical debate regarding the division of tasks between public institutions and the market in the process of economic growth and development. This debate takes place in the context of constant prospecting of solutions which will increase the effectiveness of the economy.

The paper contemplates the role of the state in the process of the economic growth stimulation with particular reference to factors determining effectiveness of applied instruments. The beginning part of the article is a brief overview of developmental state theory and basic characteristics of developmental capitalism. Then, the analysis focused on indicators used to describe the nature of economic systems of countries recognized as representatives of developmental capitalism. The final section contains main conclusions.

Keywords: developmental capitalism, developmental state, economic effectiveness of the state, South-East Asia.